

УДК 658.15:330.1

JEL O16, Q12, Q16

DOI 10.18524/2413-9998/2022.2(54).292290

О. В. Гривківська,

доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
вул. Володимирська, 68, м. Київ, 01033, Україна,
e-mail: oksana-4@i.ua

Ю. Г. Левченко,

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет харчових технологій,
вул. Володимирська, 68, м. Київ, 01033, Україна,
e-mail: juliayalevchenko.kiev@gmail.com

М. Р. Кунов,

аспірант кафедри економіки, фінансів та страхування,
ПВНЗ «Європейський університет»,
бульв. Вернадського, 16-В, м. Київ, 03115, Україна,
e-mail: maksym.kunov@gmail.com

ПРИБУТОК ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто прибуток агропромислових підприємств, як джерело фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності. Обґрунтовано, що ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства залежить, насамперед, від виду інновацій, сфери застосування та очікуваних наслідків, обсягів витрат, пов'язаних з їх появою, реальних наслідків інвестування капіталу, зокрема прибутку. Проаналізовано стан сільського господарства України за 2017-2021 роки за показниками: капітальні інвестиції у сільське господарство; частка підприємств, які одержали прибуток; частка підприємств, які одержали збиток; чистий прибуток; розмір чистого прибутку на 1 с.-г. підприємство; рівень рентабельності діяльності; рівень рентабельності діяльності по економіці в цілому.

Визначено, підвищення рівня інвестиційної привабливості сільського господарства зумовлено переважно меншою собівартістю виробництва агропромислової продукції порівняно з її аналогами за кордоном, сприятливими природно-кліматичними умовами для отримання високих врожаїв сільськогосподарської продукції за умови застосування інноваційних технологій її вирощування, як наслідок, формуванням достатньої кормової бази для поголів'я худоби, історично зарекомендованими національними традиціями виробництва агропромислової продукції високих смакових якостей.

Визначено з урахуванням реалій сучасної доби, що внутрішні обсяги ресурсів для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств є вкрай недостатніми для забезпечення розширеного відтворення капіталу та інноваційного оновлення виробництва. З огляду на пріоритетні державні виклики щодо перерозподілу коштів державного бюджету на цілі розвитку конкретного періоду, сфер та галузей економіки країни, акценти щодо державної підтримки об'єктивно зміщені та спрямовуються на забезпечення державної безпеки. Це зобов'язує агропромислові підприємства України підвищувати свою інвестиційну привабливість щодо можливості залучення прямих іноземних інвестицій та фінансових інвестицій, які стають реальним джерелом фінансування їхньої інноваційно-інвестиційної діяльності.

Ключові слова: аграрне підприємство, інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність, прибуток, капіталізація.

Вступ. У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну, доступ до будь-яких ресурсів, і, в першу чергу, інноваційно-інвестиційних є обмеженим. Більш того, змінилися їх напрями формування та використання. Як результат, інновації та реалізація інвестиційних проєктів переважно спрямовані на підтримку підприємств пріоритетних напрямів економічної діяльності, зокрема, виробництво продукції військового призначення, релокацію виробничих потужностей суб'єктів господарювання, будівництво житла для внутрішньо переміщених осіб, відновлення інфраструктурних об'єктів. Разом із цим, вже тривалий час існують значні ризики та високий рівень невизначеності господарської діяльності, що стримує приватні інвестиції в оновлення та модернізацію виробничих потужностей. Більш того, державне фінансування розвитку національної економіки обмежено зменшеннями надходжень у зведений бюджет в результаті економічного спаду та зростанням витрат на національну оборону. Досвід Донецької та Луганської областей України демонструє, що навіть за умов замороженого конфлікту без суттєвих стимулів та додаткових гарантій безпеки інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств навряд чи відновиться навіть у перспективі кількох років. Отже, роль прибутку, як джерела фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств, значно посилюється.

Огляд літератури. Різноманітні аспекти розвитку теорії та практики фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств висвітлено в працях провідних українських науковців. Зокрема, О. Єрмаков і М. Ігнатенко [1], досліджуючи фінансово-інвестиційне забезпечення виробничих інновацій аграрних підприємств,

обґрунтовують перспективи удосконалення їх інноваційно-інвестиційної діяльності насамперед на основі раціонального розподілу прибутку. При цьому Ю. Шушкова і Я. Кульчицький [2], аналізуючи джерела фінансування вітчизняних сільськогосподарських підприємств, узагальнили, що підвищення прибутковості сприяє значному покращенню загальної політики сільськогосподарських підприємств щодо формування та використання їх фінансового забезпечення. Пряму залежність між збільшенням прибутку та зростанням інвестицій сільськогосподарських підприємств у своїх дослідженнях доводить В. М. Онегіна [3]. Проте в умовах сьогодення, коли зовнішні джерела ще більше не доступні для агропромислових підприємств, особливої уваги потребують дослідження щодо використання прибутку в якості домінуючого джерела фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств.

Мета роботи полягає у дослідженні прибутку агропромислового підприємства, як джерела його інноваційно-інвестиційної діяльності.

Результати та обговорення. Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства залежить, насамперед, від виду інновацій, сфери застосування та очікуваних наслідків, обсягів витрат, пов'язаних з їх появою, реальних наслідків інвестування капіталу, зокрема прибутку (рис.1).

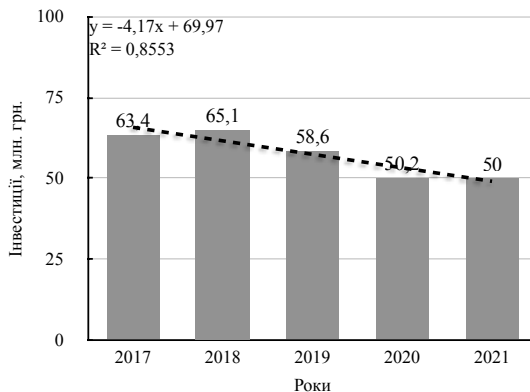

Рис. 1. Капітальні інвестиції у сільське господарство у фактичних цінах, млрд. грн.

Джерело: складено авторами за даними [4]

Капітальні інвестиції у сільське господарство за два квартали 2021-го порівняно з відповідним періодом 2020 року зросли на 17,9%, однак, рівень інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств залишився недостатнім для їхнього сталого розвитку. Основним джерелом фінансування розвитку агропромислових підприємств залишається прибуток (у 2017 – 2021 роках цей показник перевищує 90% у структурі джерел фінансування інвестиційної діяльності). Підвищення рівня інвестиційної привабливості сільського господарства зумовлено переважно меншою собівартістю виробництва агропромислової продукції порівняно з її аналогами за кордоном, сприятливими природно-кліматичними умовами для отримання високих врожаїв сільськогосподарської продукції за умови застосування інноваційних технологій її вирощування, як наслідок, формуванням достатньої кормової бази для поголів'я худоби, історично зарекомендованими національними традиціями виробництва агропромислової продукції високих смакових якостей.

Через обмеження у зборі статистичної інформації під час війни точні дані практично відсутні, однак, відзначається катастрофічне падіння рентабельності аграрного виробництва в Україні, зокрема, на кінець 2022 і на початок 2023 року більшість аграріїв планували скоротити обсяги посівів.

Україна є важливим постачальником зернових культур (пшениця, кукурудза, ячмінь) та сільськогосподарської продукції (соняшникова олія) на світовий ринок та країною, яка відіграє важливу роль у забезпеченні світової продовольчої безпеки. Постачання пшениці з України має вирішальне значення для ряду країн Близького Сходу, зокрема, Єгипту. Важливу роль у продовольчому забезпеченні Україна відіграє і для Китаю. Частка України у загальному китайському імпорті пшеничного борошна становить 44%, кукурудзи – 55%, соняшникової олії – 59% [5]. Разом із цим, український експорт сільськогосподарської продукції сильно залежить від морського транспорту, який фактично зупинено через блокаду РФ українських портів Чорного та Азовського морів. Зараз, коли залізниця та річковий транспорт є єдиним прийнятним варіантом, обсяг можливого експорту становить лише 0,6 млн. тонн на місяць (з довоєнних 5 – 6 млн. тонн), хоча інвестиції в транспортну та логістичну інфраструктуру можуть дозволити збільшити цей обсяг [5].

Українське сільське господарство страждає і від того, що бойові дії

часто відбуваються на українських полях і на територіях розміщення поголів'я худоби. Як результат, великою проблемою є забруднення ґрунту босприпасами, що не розірвалися, саморобними вибуховими пристроями і розлитим паливом. Але найбільшою проблемою функціонування аграріїв, що забезпечують сировиною переробні підприємства, є мінування земель сільськогосподарського призначення. За оцінками, більше 10% території України заміновано росіянами. Системи дистанційного мінування, що використовує РФ на території України, призначені для швидкої установки мін на значних площах і становлять величезну небезпеку для фермерів та їх техніки.

Аналіз статичних даних за період 2017-2021 років (див. табл. 1) показав, що рівень довоєнної рентабельності всієї діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства України за підсумками 2021 р. склав 36,4% проти 13,6% роком раніше і став найвищим з 2011 р. показником. При цьому рівень рентабельності по операційній діяльності досягнув 40,3% проти 18,6% у 2020 р. і є другим після показника 2015 р. (41,7%) [7].

Таблиця 1

Показники діяльності сільського господарства України

Показники	2017	2018	2019	2020	2021
Прибуткових підприємств, %	69,6	80,2	88,9	86,7	83,1
Збиткових підприємств, %	30,4	19,8	11,1	13,3	16,9
Чистий прибуток, всього, млн грн	17253,6	15806,0	101912,2	70461,8	81032,6
Розмір чистого прибутку на 1 с.-г. підприємство, тис грн	305,4	282,9	2423,5	1431,9	1705,1
Рівень рентабельності, %	16,3	8,0	29,5	18,3	18,6
Рівень рентабельності по економіці в цілому, %	0,5	-0,7	-7,3	8,1	6,2

Джерело: розроблено автором на основі [11]

Рентабельність сільгоспідприємств у 2021 році більш ніж у чотири рази перевищила рівень рентабельності всіх суб'єктів господарювання України, хоча і цей показник збільшився проти 2020 р. більш ніж в 11 разів – з 0,9% до 10,1%.

Найбільш рентабельним традиційно є вирощування зернових, бобових та насіння олійних культур. Результат 2021 року не лише у 2,6 рази

перевищив рівень 2020 року (17,1%), сягнувши 44%. Він також є найвищим показником рентабельності цих видів агропромислової продукції за останні 10 років. [7].

Суттєво зросла у сільськогосподарському виробництві рентабельність тваринництва – у 2021 році цей показник склав 12,7% проти 1,2% у 2020 р. Прибутковими стали практично всі галузі тваринництва, включаючи традиційно збиткове розведення овець та кіз (рентабельність у 2021 р. 17,3% при збитковості у 2019-2020 рр.), розведення свійської птиці (рентабельність у 2021 році 3,1%). Рівень рентабельності розведення великої рогатої худоби молочних порід зріс з 13,3% у 2020 році до 27,9% у 2021 р., а розведення свиней – з 2,5% до 8,6% [7].

У контексті цього, доцільно поглибити теоретичне обґрунтування прибутку та його капіталізації. На нашу думку, прибуток, перш за все, доцільно розглядати з позиції результату інноваційно-інвестиційної діяльності, який, у свою чергу, є стимулюючим фактором і фінансовим ресурсом в діяльності агропромислових підприємств, виступає важливим джерелом фінансування розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва.

Слід зазначити, що в економічній літературі вже тривалий час ведуться наукові дискусії про сутність прибутку, його роль і функції, економічну природу в розвитку аграрних підприємств. Зокрема, на нашу думку, слід виділити, перш за все, такі підходи до розуміння категорії «прибуток». По-перше, «прибуток – це грошове вираження основної частини грошових накопичень, що створюється підприємствами будь-якої форми власності» [9]. В іншому випадку, прибуток економічний (чистий) «...є додатковим доходом підприємця в результаті його більш ефективної діяльності у певній галузі – кращого передбачення, кращої організації, впровадження великих нововведень» [10].

Дефініцією «капіталізація» частіше характеризують як вартість суб'єкта господарювання, прибуток, наявні грошові потоки, вклади, дивіденди, відсотки тощо. Але слід відрізнити «капіталізацію» від дефініції «капітал», основна відмінність між якими полягає в розумінні природи капіталізації. Зауважимо, що рівень капіталізації підприємства визначається стратегією розвитку та продуктивністю системи економічних відносин у процесі функціонування суб'єкта господарювання. Капітал при цьому характеризує завершену вартісну форму, є статичною величиною у той час, як капіталізація – це характеристика

динамізму, руху, розвитку компанії, безпосередньо реалізується у вигляді певного процесу [8, с. 85-86].

Висновки. Отже, у переважної більшості вітчизняних агропромислових підприємств домінуючими є внутрішні джерела фінансування інноваційної та інвестиційної діяльності. При цьому основним джерелом виступає прибуток. Із урахуванням реалій сучасної доби, його обсяг для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств є вкрай недостатнім для забезпечення розширеного відтворення капіталу та інноваційного оновлення виробництва. З огляду на пріоритетні державні виклики щодо перерозподілу коштів державного бюджету на цілі розвитку конкретного періоду, сфер та галузей економіки країни, акценти щодо державної підтримки об'єктивно зміщені та спрямовуються на забезпечення національної безпеки. Це зобов'язує агропромислові підприємства України підвищувати свою інвестиційну привабливість щодо можливості залучення прямих іноземних інвестицій та фінансових інвестицій, які стають реальним джерелом фінансування їх інноваційно-інвестиційної діяльності. Залучення ж позичкового капіталу у сучасних умовах є проблематичним через обмежений доступ до кредитів і високі кредитні ставки, що підвищує ризики господарської діяльності та зменшує прибутковість сукупних активів через виплати відсотків.

Список використаної літератури

1. Єрмаков О. Ю., Ігнатенко М. М. Фінансово-інвестиційне забезпечення виробничих інновацій та соціальної відповідальності аграрних підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 18. С. 7–10.
2. Шушкова Ю., Кульчицький Я. Джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. *Innovation and Sustainability*. 2022. (3). С. 165–175.
3. Онегіна В. М. Прибутки та інвестиції сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. №1(11). С. 82–87.
4. Сільське господарство України. 2021: стат зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg2019_pdf.pdf
5. Відновити експорт в умовах війни: складно, але життєво необхідно. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3449529-vidnoviti-eksport-v-umovah-vijni-skladno-ale-zittevo-neobhidno.html>
6. Діяльність підприємств. 2020: стат зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_sg2017_pdf.pdf.
7. Рентабельність українських сільгоспідприємств у 2021 р. стала рекордною та все

зіпсувала війна – науковці. Agravery. 18.11.2022. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/rentabelnist-ukrainskih-silgosppidpriemstv-u-2021-r-stala-rekordnou-ta-vse-zipsuvala-vijna-naukovci>

8. Ткаченко А. М., Бугрім О. Ю. Капіталізація прибутку – запорука розвитку інноваційного розвитку. Держава та регіони : Науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво. Запоріжжя : КПУ, 2020. № 2. С. 84-89.
9. Гавран В. Я., Середницька Х. Т. Дослідження особливостей формування прибутку організації в сучасних умовах господарювання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Проблеми економіки та управління. 2016. №847. С. 55-60.
10. Лаврук О. В. Роль та значення прибутку у розвитку аграрних підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. №2, том 1. С. 28-31.
11. Вініченко І. І. Формування системи управління інвестиційною діяльністю аграрного підприємства. Ефективна економіка. 2019. № 4. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/3000>

Стаття надійшла 15.09.2023 р.

O. V. Hryvkivska,

Dr. Sc.(Economics), Professor,
National University of Food Technologies,
68, Volodymyrska St., Kyiv, 01033, Ukraine,
e-mail: oksana-4@i.ua

Y. G. Levchenko,

Cand. Sc. (Economics), Associate Professor,
National University of Food Technologies,
68, Volodymyrska St, Kyiv, 01033, Ukraine,
e-mail: juliya levchenko.kiev@gmail.com

M. R. Kunov,

Private Higher Education Establishment "European University",
16V, Vernadskoho Blvd, Kyiv, 03115. Ukraine,
e-mail: maksym.kunov@gmail.com

PROFIT AS A SOURCE OF FINANCING THE INVESTMENT ACTIVITIES OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE

The article examines the profit of agrarian enterprises as a source of financing innovation and investment activities. It is concluded that the efficiency of the enterprise's innovation and investment activity depends, first of all, on the type of innovation, the scope of application and expected consequences, the amount of costs associated with their appearance, the real consequences of capital investment, in particular, profit.

The state of agriculture in Ukraine for 2017-2021 was analyzed according to the following indicators: capital investment in agriculture; the share of enterprises that made a profit; the share of enterprises that suffered a loss; Net profit; amount of net profit per 1 s.-y. enterprise; level of profitability of activity; the level of profitability of the economy as a whole.

It was determined that the increase in the level of investment attractiveness of agriculture is due mainly to the lower cost of production of agrarian products compared to its analogues abroad, favorable natural and climatic conditions for obtaining high yields of agricultural products under the condition of applying innovation technologies for its cultivation, as a result, the formation of a sufficient fodder base for livestock, historically recommended by the national traditions of production of agriculture of high taste qualities.

It was determined taking into account the realities of the modern age, that the internal amount of resources for the implementation of innovation and investment activities of agrarian enterprises is extremely insufficient to ensure the expanded reproduction of capital and the innovation renewal of production. With in view of the priority state challenges regarding the re-distribution of state budget funds for the purposes of development of a specific period, spheres and branches of the country's economy, the emphasis on state support is objectively shifted and directed to ensuring state security. This obliges agrarian enterprises of Ukraine to increase their investment attractiveness regarding the possibility of attracting foreign direct investments and financial investments, which become a real source of funding for their innovation and investment activities.

Keywords: agricultural enterprise, investment activity, innovation activity, profit, capitalization.

References

1. Ermakov O. Yu., Ignatenko M. M. (2015) Financial and investment support of production innovations and social responsibility of agrarian enterprises [Finansovo-investytsiynе zabezpechennya vyrobnychykh innovatsiy ta sotsial'noyi vidpovidal'nosti ahrarnykh pidpryyemstv]. Investments: practice and experience, (18), 7–10. (in Ukrainian).
2. Shushkova Yu., Kulchytskyi Ya. (2022) Dzherela finansuvannya sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Sources of financing agricultural enterprises]. Innovation and Sustainability, (3), 165–175. (in Ukrainian).
3. Onegina V. M. (2015) Profits and investments of agricultural enterprises in Ukraine [Prybutky ta investytsiyi sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv v Ukrayini]. Economy. Management. Business (1(11)), 82–87. (in Ukrainian).
4. Agriculture of Ukraine. 2021: stat coll. / Govt. Statistics Service of Ukraine. Kyiv. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg2019_pdf.pdf (in Ukrainian).
5. Ukrinform (2023) Vidnovyty eksport v umovakh viyny: skladno, ale zhytlyvevo neobkhdno [To restore exports in the conditions of war: difficult, but vitally necessary]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3449529-vidnoviti-eksport-v-umovah-vijni-skladno-ale-zittevo-neobhidno.html> (in Ukrainian).
6. Activities of enterprises. 2020. Stat. / Govt. Statistics Service of Ukraine. Kyiv.

- Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_-u/2018/zb/09/zb_sg2017_pdf.pdf. (in Ukrainian).
7. Agravery (2022) Rentabel'nist' ukrayins'kykh sil'hospidpryyemstv u 2021 r. stala rekordnoyu ta vse zipsuvala viyna – naukovtsi [The profitability of Ukrainian agricultural enterprises in 2021 became a record and everything was ruined by the war - scientists]. Retrieved from: <https://agravery.com/uk/posts/show/rentabelnist-ukrainskih-silgospidpriemstv-u-2021-r-stala-rekordnou-ta-vse-zipsuvala-vijna-naukovci> (in Ukrainian).
 8. Tkachenko A.M., Bugrim O.Yu. (2020) Kapitalizatsiya prybutku – zaporuka rozvytku innovatsiynoho rozvytku [Profit capitalization is the key to innovative development] State and regions. Series: Economy and entrepreneurship, (2), 84-89. (in Ukrainian).
 9. Havran V.Ya., Serednytska Kh.T. (2016) Study of the peculiarities of the organization's profit formation in modern economic conditions [Doslidzhennya osoblyvostey formuvannya prybutku orhanizatsiyi v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya]. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of economics and management, (847), 55-60. (in Ukrainian).
 10. Lavruk O. V. (2010) The role and meaning of profit in the development of agricultural enterprises [Rol' ta znachennya prybutku u rozvytku ahrarnykh pidpryyemstv]. Bulletin of the Khmelnytskyi National University, (2, part. 1), 28-31. (in Ukrainian).
 11. Vinichenko I. I. (2019) Formuvannya systemy upravlinnya investytsiynoyu diyal'nistyu ahrarnoho pidpryyemstva [Formation of the management system of investment activities of an agrarian enterprise]. Efficient economy. (4). Retrieved from <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/3000> (in Ukrainian).